

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Over Oorlog

Aupers, G.J.

Citation

Aupers, G. J. (1978). Boekbespreking van: Over Oorlog. *Acta Politica*, 13: 1978(3), 396-398.
Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451921>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451921>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

een vervolg op hun hier besproken bundel samen te stellen. Een vergelijking in de tijd wordt dan mogelijk, waardoor het inzicht in het verloop van het integratieproces, wanneer er dan tenminste nog van integratie gesproken kan worden, gemakkelijker wordt. Wat het laatste punt betreft, de auteurs bieden toch nog enig uitzicht op verdere integratie, want in zijn samenvattend laatste hoofdstuk karakteriseert William Wallace de Europese integratie als 'Walking Backwards Towards Unity'.
M. Jansen

- 1 D. Mitrany, *A Working Peace System* (1943).
- 2 E. B. Haas, *The Uniting of Europe* (1958).
- 3 L. N. Lindberg & S. A. Scheingold, *Europe's Would-Be Polity* (1970).
- 4 D. Coombes, *Politics and Bureaucracy in the European Community* (1970).
- 5 G. Goldstone Rosenthal, *The Men Behind the Decisions* (1975).

J. G. Siccama, *Over Oorlog*, NIVV-reeks nv. 10, 1977

'Over Oorlog' wil 'de vraag aan de orde stellen hoe het tot zulke bloedige botsingen kan komen', voor een lezerspubliek met 'een opleiding op het niveau dat ongeveer overeenkomt met de klassen 5 en 6 van het huidige VWO', aldus de inleiding. Later, laatste alinea van pagina 29, blijkt het doel vooral om de 'causaal-empirische denkrichting tot zijn recht te laten komen'. Hiertoe staan de lezer netto vijftig pagina's ter beschikking en een bijlage van achtentwintig pagina's. Deze getalsverhoudingen en de opmerking uit de inleiding dat het boekje als bron voor werkstukken wil fungeren doen vermoeden dat het eerder geschreven is om deze bijlage te populariseren dan 'voor hen die hun interesse in de veiligheidsproblematiek willen verdiepen'.

Dit vermoeden wordt versterkt door het feit dat onder causaal-empirisch onderzoek eigenlijk alleen correlatief kwantitatief onderzoek wordt verstaan, zoals vericht door Wright, Sorokin, Richardson, Singer en Small.

Alvorens daar een beknopte behandeling van te geven worden nog enkele andere willekeurige, polemologisch relevante, onderzoeken aangestipt.

Er wordt aangeduid wat wetenschap is en enkele bezwaren tegen wetenschappelijk onderzoek van oorlog en vrede worden gepresenteerd als specifieke bezwaren tegen kwalitatief onderzoek. Voor het publiek waar dit werkje op mikt zal het geheel waarschijnlijk overkomen als een vrij onsamenhangende aaneenrijging van elkaar vaak tegensprekende onderzoeksresultaten, met als enig duidelijk resultaat een bijlage. We zullen de slordige samenstelling van het boekje aan de hand van drie onderdelen nader adstrueren.

De bijlage bestaat uit de lijst van interstatelijke oorlogen, gevoerd in de periode 1815-1965, zoals die door Singer en Small in het kader van het 'Correlates of War Project' is samengesteld. Deze bijlage wordt door een typografische fout ontsierd, waarvan verwacht mag worden, gezien het lezersniveau, dat hij de nodige verwarring zal zaaien. Het betreft het gebruik van een decimale punt in plaats van de hier te lande gebruikelijke komma in combinatie met een punt tussen drie opeenvolgende cijfers voor de komma. De decimale punten (komma's) in de bijlage roepen een meer inhoudelijk bezwaar op, dat niet zozeer specifiek voor deze lijst geldt, als wel voor de meeste kwantificaties in de polemologie, uitgezonderd die van Richard-

son. Het blijft onaanvaardbaar te lezen dat bijvoorbeeld het aantal per maand gesneuvelde Polen, tijdens de tweede wereldoorlog, 355.555,6 was. Zou daar echt geen grotere fout dan plus of minus 0,1 dode in zitten?

Het is juist om dit soort getallenfetisjisme te ontlopen en tevens gevoelsmatig aan te sluiten bij de sensorische perceptie dat Richardson het begrip oorlogsmagnitude (grootte-orde) invoerde door de logaritmische van het aantal slachtoffers te hanteren. Het voornaamste resultaat is dan dat men met één à twee cijfers de getalsmatige grootte van een oorlog kan aangeven zonder in een overdreven nauwkeurige notatie te vervallen. Daarnaast kan men eventueel meegaan met Richardson's overweging dat hierdoor, gezien de logaritmische werkwijze van oog en oor (Fechner hypothese), een betere aansluiting verkregen wordt met de gevoelsmatige appreciatie van de omvang van oorlogen.

Kan het ontbreken van foutengrenzen in de lijst van Singer en Small en de overige tabellen niet helemaal aan Siccama toegerekend worden, het ontbreken van een toelichting als boven op het begrip magnitude bij Richardson moet hem wel dege-lijkt verweten worden.

Overigens doet hij Richardson nog meer tekort, door de onjuiste bewering dat 'Met behulp van Quincy Wright's lijst van oorlogen en militaire conflicten en de gegevens uit zo'n zeventig geschiedenisboeken komt Richardson tot de in tabel 5 weergegeven inventarisatie'. Zowel in 'Statistics of Deadly Quarels' van Richardson als in 'The Wages of War' van Singer en Small staat dat Wright en Richardson onafhankelijk van elkaar hun verzamelingen opzetten en publiceerden. Na de eerste publicatie in 1941 heeft Richardson volgens de boven aangehaalde bewering zijn lijst in 1947 gereviseerd. In tabel 5 staan twee rijen met aantallen oorlogen per grootte-orde categorie, achter de jaartallen 1941 resp. 1947. Uit de tabel volgt dat de lijst van 1941 al aardig compleet was.

Een schatting van de compleetheid van zijn materiaal was de bedoeling van tabel 5 voor Richardson. De lezer van dit werkje mag ernaar gokken wat tabel 5 betekent. Dit wordt nog verergerd door de onjuiste 'vertaling' van de kop van deze tabel.

Bij de omschrijving van het karakter van wetenschappelijk onderzoek noemt Siccama als karakteristieken: generalisatie, logische houdbaarheid en weerlegbaarheid. Als illustratie van de weerlegging van 'positieve' generaliserende uitspraken door één tegenvoorbeeld geeft hij: 'Een geïndustrialiseerd Duitsland zal altijd binnen 10 jaar een oorlog beginnen'. Hij acht deze uitspraak weersproken door het enkele feit dat 'de Bondsrepubliek de wereld een 'Wirtschaftswunder' voortoverde zonder tot oorlog over te gaan'. Ten eerste is het onzorgvuldig om bij dit soort logische redeneringen de termen Duitsland en Bondsrepubliek dooreen te gebruiken. Ten tweede is dit een zeer specifieke, concrete uitspraak over één land en gezien het woord 'Wirtschaftswunder' één specifieke periode, die allicht door één specifieke waarneming van de feitelijke toestand weerlegd kan worden.

Een onjuist en dus verwarrend voorbeeld. Naast generaliserende uitspraken, die door één concreet tegenvoorbeeld ontzenuwd kunnen worden, worden nog uitspraken met een statistisch karakter ten tonele gevoerd. De implicatie is dan blijkbaar dat ook deze door één concreet tegenvoorbeeld ontzenuwd kunnen worden.

Tenslotte enkele opmerkingen over een van de belangrijkste oorlogsoorzaken die Siccama presenteert: de agressie van de afzonderlijke mensen.

Dit is een berucht thema vol expliciete en impliciete vooroordelen. Het is dan ook pijnlijk om al deze 'wetenschappelijk' gefundeerde vooroordelen gebaseerd op tien

jaar oude literatuur met nauwelijks enige relativering geëtaleerd te zien. De bewering 'dat het niet aangaat het agressief gedrag van dieren simpelweg gelijk te stellen aan dat van mensen' is in deze onvoldoende, aangezien de schrijver niet aangeeft hoe men dan wel zinvolle conclusies kan trekken.

Hij zou in dit verband vooruit kunnen lopen op dat aspect in de definitie van oorlog door Singer en Small, dat spreekt over oorlog als geweldpleging tussen twee of meer georganiseerde groepen. Het organisatorische bepaalt of en hoe de individuele agressie, indien aanwezig, gekanaliseerd wordt, zodat het b.v. zinvol is te spreken van vreedzame dan wel agressieve aggregaten als volken of culturen. Het aanhalen van de experimenten van Milgram en de observaties van Hut, etc. (niet genoemd) hebben veel meer relevantie dan triviale beweringen als 'Piloten die geen moeite hebben hun bommen boven een stad los te laten zouden het niet over hun hart verkrijgen iemand eigenhandig te wurgen'.

Dit ligt echter waarschijnlijk aan de geslachtshormonen wier rol door de auteur wel genoemd, edoch niet nader aangeduid wordt.

Maar misschien is dat gedaan om de drang naar nader onderzoek te stimuleren bij de pubers waarvoor dit bedoeld is!

Als eindoordeel zou ik willen stellen dat de bijlage goed bruikbaar is, alhoewel mij uit de bijbehorende toelichting, het eigenlijke boekje dus, niet duidelijk is geworden waarom juist deze lijst de voorkeur verdient voor verspreiding onder een groter publiek in plaats van b.v. de lijst van Wright, Richardson, Kende, Wood of Sutton. Had Siccama zich blijkens een passende inleiding beperkt tot alleen het weergeven en becommentarieren van correlatief onderzoek naar de oorzaken van oorlog dan had binnen het gegeven bestek best een aardig boekje kunnen ontstaan. Daar is het uitgangsmateriaal goed genoeg voor.

G. J. Aupers

J. van der Zouwen, **Het interview ondervraagd**, Samsom, Alphen aan den Rijn, 1977, 20 pagina's

Binnen de empirische wetenschappen worden bij voortduring discussies gevoerd over methodenstrijd, en over verschillende methodologische stromingen en paradigma's. Daarnaast wordt sterk de nadruk gelegd op de ontwikkeling van analyse-technieken en -procedures. De concrete praktijk van het empirisch onderzoek is daarbij in zoverre in de verdrukking gekomen dat men zich wel bezig is blijven houden met het op een rij zetten van de voor- en nadelen van verschillende onderzoeksmethoden en het uitwerken van allerlei onderzoeksvoorschriften, maar zich niet de achterliggende vraag heeft gesteld naar de doelmatigheid van de methoden en naar de houdbaarheid van de assumpties van de onderzoeksvoorschriften. In zijn oratie bij het aanvaarden van het ambt van gewoon hoogleraar in de methoden en technieken van sociaal-wetenschappelijk onderzoek aan de Vrije Universiteit te Amsterdam gaat Van der Zouwen nader in op het onderzoek dat door de vakgroep methoden en technieken verricht wordt naar de assumpties die ten grondslag liggen aan het mondelinge interview.

Het mondelinge, gestructureerde survey onderzoek is waarschijnlijk de meest gekozen waarnemingstechniek in het sociaal-wetenschappelijk onderzoek. Van der Zouwen probeert de twijfels die men kan opwerpen ten aanzien van de doelmatigheid

van de interviewvoorschriften en de juistheid en de kwaliteit van de interviewgegevens weg te nemen door modellen van het interviewproces te ontwerpen. Deze modellen worden getoetst via computersimulatie en eigen onderzoek van de vakgroep M en T ('drageronderzoeken').

In het model van het interviewproces wordt de mening van de respondent opgevat als een toestandsgrootte van een black-box. Deze mening wil de interviewer te weten komen door het stellen van een vraag. Met behulp van een antwoordfunctie, welke de relatie aangeeft tussen mogelijke antwoorden en mogelijke meningen, wordt de mening van de respondent gereconstrueerd op basis van zijn antwoord op de gestelde vraag. Met hulphypothesen (i.e. vooronderstellingen, bijvoorbeeld over de interviewsituatie, over de antwoordfunctie) wordt de geldigheid van het model beoordeeld alsmede de zinvolheid van bepaalde onderzoeksvoorschriften.

Het toetsen van het model is een zeer langdurig en tentatief proces. De hulphypothesen zijn namelijk niet rechtstreeks toetsbaar. De middels het interview verkregen gegevens kunnen meestal niet langs een andere weg verzameld worden en kunnen dus niet op hun juistheid gecontroleerd worden. Bovendien ontbreekt er een theorie over het interview; wel zijn er deeltheorieën die elk bijvoorbeeld in een andere antwoordfunctie kunnen resulteren. Via combinaties van hulphypothesen worden voorspellingen afgeleid over het al dan niet optreden van een samenhang tussen het antwoord van de respondent en kenmerken van de interviewer of de interviewsituatie. Uit het verwerpen van de voorspelling dat er geen samenhang is, mag volgens Van der Zouwen niet direct geconcludeerd worden tot ondoelmatigheid van het interview of onjuistheid van de interviewgegevens. Eerst dient een herformulering en wijziging van de hulphypothesen overwogen te worden. Een verdere specificatie van de hulphypothesen en van de voorwaarden waaronder het model wél opgaat, kan noodzakelijk blijken.

Van der Zouwen gaat niet nader in op de tot dusver verkregen resultaten. Duidelijk is dat dergelijk onderzoek nog jaren zal vergen, mocht het ooit tot een afronding komen. Naast het interview bestaan andere waarnemingstechnieken (observatie, experiment, diepteinterviews). De accentverschuiving naar deze technieken maakt onderzoek op dit terrein eveneens gewenst.

Een deel van de bij dergelijk onderzoek rijzende moeilijkheden is al gesignaleerd. Van der Zouwen gaat (nog) uit van een zeer eenvoudig model van de interviewsituatie. Bij andere vormen van mondeling interview zoals het groepsinterview, het voeren van gesprekken met sleutelpersonen, en bij het schriftelijke interview gaan veel meer factoren een rol spelen bij het schatten van de antwoordfunctie. Gedacht kan worden aan de interactie tussen interviewer en geïnterviewde, aan de onderlinge interactie tussen geïnterviewden bij een groepsinterview (zowel verbaal als non-verbaal), aan de invloed van actuele berichtgeving over het ondervraagde onderwerp en het voeren van gesprekken met derden in geval van het schriftelijke interview (waarbij de interviewer niet aanwezig is). Deze factoren zijn niet controleerbaar in hun optreden noch in hun effect op de gegeven antwoorden. Bovendien heeft men geen basis om de aard en omvang van deze effecten onder te brengen in de antwoordfunctie. Zelfs voor het eenvoudige model lijken de resultaten tot dusver niet veel verder te gaan dan de conclusie dat door een combinatie van een aantal factoren geen enkele respondent dezelfde antwoordfunctie hanteert, dat kenmerken van interviewer en van interviewsituatie van invloed zijn. Dergelijke uitkomsten zijn evenwel in veel onderzoeken reeds vermeld. Veel meer belang zou